

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Запрудскі С. М.* Лёсік Я. Ю. // Беларуская мова: Энцыкл. / Пад рэд. А. Я. Міхневіча. – Мн.: БелЭн, 1994. – С. 306 – 309;
2. *Качуровський І.* Штрихи до портрета великого майстра (Володимир Винниченко та його прозова творчість) // Променисті силуети: Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 134 – 175;
3. *Крамко І. І., Юрзєвіч А. К., Яновіч А. І.* Гісторыя беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1968. – Т. 2. – 342 с.;
4. *Курило О.* Уваги до сучасної української літературної мови. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 303 с.;
5. *Курс історії української літературної мови* / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Видавництво АН УРСР, 1961. – Т. 2. – 414 с.;
6. *Лёсік Я.* Некаторыя ўвагі да беларускае літаратурнае мовы. — [Цит. 20 квітня 2009]. — Доступно з <http://knihi.com/mova/losik.html>;
7. *Некрашэвіч С.* Сучасны стан вивучэння беларускай мовы // Працы Акадэмічнае канфэрэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі. – Мн.: Інбелкульт, 1927. – С. 48 – 70;
8. *Скопненко О.* Початковий період нормалізації білоруської літературної мови у XX ст. та українські мовознавці // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: Пам'яті Л. Булаховського: Збірник наукових праць. – Вип. 7. – К.: ВЦ «Просвіта», 2008. – С. 218 – 224;
9. *Франко З.* Українська літературна мова 20-х років XX ст. // Курс історії української літературної мови / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Видавництво АН УРСР, 1961. – Т. 2. – С. 15 – 100;
10. *Шевельов Ю. О.* Курило // Портрети українських мовознавців. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2002. – С. 58 – 92;
11. *Шевельов Ю.* Покоління двадцятих років в українському мовознавстві // Портрети українських мовознавців. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2002. – 132 с. – Бібліогр.: с. 126.;
12. *Шевельов Ю.* Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941): Стан і статус. – Чернівці: Рута, 1998. – 208 с.

Скопненко О. І., Цимбалюк-Скопненко Т. В. (Київ, Україна)

Порівняльні конструкції у складі фразеологізмів (на прикладі одиниць перекладу та оригіналу художнього твору)

У статті проаналізовані стійкі порівняння у складі фразеологічних одиниць, дібраних із перекладів М. Лукаша. У порівняльному аспекті досліджені іспанські фразеологізми роману «Дон Кіхот» Мігеля Сервантеса де Сааведри, їх українські й російські відповідники з перекладів цього твору.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, фразеологізм, мова перекладу, стійкі порівняння.

В статтє осуществлен анализ устойчивых сравнений в составе фразеологических единиц, отобранных из переводов М. Лукаша. В сравнительном аспекте исследованы испанские фразеологизмы романа «Дон Кихот» Мигеля Сервантеса де Сааведры, их украинские и русские соответствия из переводов этого произведения.

Ключевые слова: фразеологическая единица, фразеологизм, язык перевода, устойчивые сравнения.

The article analyses settled similes being a part of the phraseological units selected from the M. Lukash's translations. The Spanish idioms from the novel "Don Quixote" by Miguel Cervantes de Saavedra and their Ukrainian and Russian equivalents taken from the translation of the mentioned work are studied in the article.

Key words: phraseological unit, idiom, the language of translation, settled similes.

У системі української фраземіки одиниці, що мають у своєму складі конструкції, організовані за типом стійких порівнянь, посідають досить помітне місце. Скажімо, серед прислівникових фразем структурно-граматичне гніздо з власне-порівняльним сполучником *як*, напевно, можна зарахувати до кола найпродуктивніших. У білоруській мові, на думку І. Лепешева, прислівниковий тип фразеологічних зворотів нараховує близько 1700 одиниць, серед них понад 200 різномодельних фразем, що починаються сполучником *як*. Ці звороти «складаються з двох, трьох, чотирьох і більше компонентів і співвідносяться з поєднанням слів, словосполученням і реченням: *як палец, як агню, як мильная бурбалка, як свет стаїць, як за каменнай сцяной, як апошняе ў печ усыпаўшы, як бог на душу накладзе, як ні ў чым не бывала*» [2, 112, 133]. Напевно, загальна екстраполяція цих відомостей на український матеріал не вельми схибить проти істини, адже фразеологічні системи білоруської та української мов у морфологічному плані виявляють певну спорідненість у багатьох випадках, хоч і мають чимало відмінностей. Фразеологічні одиниці, організовані за типом стійких порівнянь, часто «нагадують підрядні речення; в результаті фразеологізації у більшості з них компаративна семантика настільки знівельовалася, що як допустові та порівняльні конструкції їх можна розглядати тільки в діакронії» [1, 43].

Стійкі порівняння у складі фраземіки української мови часто можуть містити в ролі структурного складника також і модально-порівняльні сполучники *мов, немов, наче, неначе, немовби, начебто, ніби* та ін. Проте згадані компоненти своєю частотністю здебільшого поступаються конструкціям з елементом *як*. Одиниці з порівняльними конструкціями викликають особливе зацікавлення, оскільки саме в площині зіставлення перекладних фразеологізмів та відповідних зворотів оригінального твору в широкому контексті можна надзвичайно зримо побачити специфіку національної фразеології. Якщо прийняти за доконаний факт твердження, що порівняння «не володіє номінативною функцією, оскільки виражає не поняття, а тільки уявлення, наявне в живому, безпосередньому відчутті» [3, 61], то в тих прикладах, коли одиниця перекладу та відповідний зворот оригіналу демонструють різні типи компаративних (компаративних / некомпаративних) структур, маємо до розгляду різні типи уявлень носіїв мови, тобто нетотожні елементи мовних картин світу. Для такого аналізу логічно залучати переклади та оригінальні твори світової класики, що в історії культури стали відомі не тільки завдяки своїм неповторним образам чи впливові на художньо-естетичні пошуки людства, а й через особливе багатство мовних засобів. До таких, наприклад, належить роман М. Сервантеса де Сааведри «Дон Кіхот», у якому «шар фразеології та фольклорний компонент надзвичайно яскраво виражені» [4, 27].

У подальшому аналізі за вихідний пункт візьмемо побудовані за моделлю усталеного порівняння фразеологізми з Лукашевого перекладу «Дон Кіхота» М. Сервантеса, а також відповідники іспанського оригіналу та його російського перекладу.

З погляду ступеня ідіоматизації В. Огольцев виокремлює в російській фразеології три основні групи стійких порівнянь: 1) з повною компаративною

мотивованістю (*белый – как снег, черный – как уголь, толстый – как бочка*); 2) з неповною мотивованістю (*свеж – как огурчик, красиво – как на картинке, чистый – как стеклышко*); 3) компаративно немотивовані (*как в воду смотрел, как сидорову козу, как миленький*) [3, 67]. У цій статті до аналізу залучено дібрані з Лукашевого перекладу «Дон Кіхота» М. Сервантеса одиниці, що репрезентують усі три згадані групи. У розгляданих реєстрових формах звороти подано разом із супровідними словами, які наведені у квадратних дужках. Зазвичай у загальнонаціональній фразеографії супровідні елементи переносять до поля ремарок, наприклад: **ЯК (мов, ніби і т. ін.) ЧОРТ (дідько) ЛАДАНУ (свяченої воді)**, зі сл. б о я т и с я , грубо. Дуже сильно [СФУМ, 769]. Проте для аналізу ФО окремого твору такий підхід не зовсім удалий, бо, певна річ, звороти в конкретному тексті не можуть репрезентувати всього інструментарію супровідного фразеологічного середовища. Тут через брак місця залишаємо поза обговоренням питання, наскільки й у загальнонаціональній фразеографії виправдана згадана модель реєстрової одиниці, адже наведений зворот і багато інших, що реалізують своє значення *тільки* в поєднанні із супровідними лексемами, фактично *не існують* в усічній формі (без супровідного середовища). Незважаючи на це, під час аналізу кількості складників розгляданих зворотів прототипною одиницею слугуватиме фразема, засвідчена (або така, що може бути зареєстрована відповідно до прийнятих положень) у загальномовному словнику [СФУМ]. Отже, коли далі якась ФО на підставі СФУМ або за аналогією до принципів цього видання буде зарахована, скажімо, до групи двокомпонентних структур, а в реальному тексті цей зворот уживаний з іншою кількістю складників – про це свідчитимуть квадратні дужки, – то це означатиме наявність опору аналізованого матеріалу зафіксованій словниковій формі фразеологізму. При цьому принципи формування рубрик спираються тільки на СФУМ.

Серед дібраних для аналізу фразеологічних зворотів* з усталеними порівняннями можна виділити такі різновиди:

П р и к м е т н и к о в і Ф О :

1. Двокомпонентні ФО:

а) структурна модель «як + прикметник»:

[стояв] як непишний, [грюпнувся] як непишний: (*Все те залізачья брязнуло додолу, і Дон Кіхот стояв якусь мить, як непишний* (Сервантес, 58); *Доспехи с ужасающим грохотом рухнули наземь, и в эту минуту рыцарь наш являл собою весьма жалкое зрелище* (Сервантес I, 83); <...> *que todo ello con espantosa ruina vino al suelo, dejándole muy maltrecho* (Servantes, 62); *Дон Кіхот так кресонув мечем, що одним махом одтяв од того дрючка дві третини, але тим цурпалком, що йому в руках зостався, носій лулуснув рицаря по плечу, якого щит не міг захистити од грубої мужицької сили, і бідний Дон Кіхот грюпнувся з коня, як непишний* (Сервантес, 328); <...> *и вот по этому-то шесту как раз и пришелся страшный удар Дон-*

* Усі ілюстративні приклади в статті подано без правописних змін, так, як вони засвідчені в залучених до аналізу текстах.

Кихотова меча, рассекийши его надвое, однако ж носильщик оставшимся у него в руках обломком так огрел Дон Кихота по той руке, в которой он держал меч и которую щит не мог укрыть от грубой силы, что бедный Дон Кихот в **весьма жалком состоянии** полетел с коня (Сервантес I, 528); <...> *y recibiendo en ella una gran cuchillada que le tiró don Quijote, con que se la hizo dos partes, con el último tercio que le quedó en la mano dio tal golpe a don Quijote encima de un hombro, por el mismo lado de la espada – que no pudo cubrir el adarga contra villana fuerza –, que el pobre don Quijote vino al suelo muy malparado* (Cervantes, 396)).

б) структурна модель «немов + прикметник»:

немов несамолюбивий: (Той мовив, що нехай самі надумуються, як відповідати, бо зараз він негоден чогось путнього прирадити; утамує їй, каже, кров, а я піду собі світ за очі, – та й виїшов із дому товаришевого збурений такий, **немов несамолюбивий** (Сервантес, 227); Лотарио сказав, **щоб** вона відповідала, як їй вздумається, – он-де **сейчас** не в **состоянии** дати хорошиї **совет**, он **только** просит **ее** поскорее унять **кровь**, **потому** что сам он **удаляется** прочь **от** людей, – **и с сильным движением скорби и душевной муки** **вышел** из **комнаты** (Сервантес I, 362); *Él respondió que dijese lo que quisiesen, que él no estaba para dar consejo que de provecho fuese: solo le dijo que procurase tomarle la sangre, porque él se iba adonde gentes no le viesen. Y con muestras de mucho dolor y sentimiento, se salió de casa...* (Cervantes, 271)).

2. Фразеологізми, що містять п'ять компонентів:

структурна модель «немов + іменник + прийменник + іменник + дієслово»:

немов ніс од рота тікає: (А що вже чиста – там така, що **носа** **тримає** **козирем**, **щоб** **личка** **не** **зашимаркати**, **ніс** **у** **неї** **од** **рота** **немов** **тікає**: і така **ж** **тобі** **гарнула**, **рот** **великий**, **якби** **ще** **не** **щербата** (**зубів** **десять** **чи** **дванадцять** **таки** **недолік**), **то** **геть** **би** **всіх** **дівчат** **красою** **повершила** **й** **заломила** (Сервантес, 551); *Она такая чистюля, что носик ее из боязни запачкать подбородок прямо, как говорится, на небо смотрит, словно хочет убежать от ротика, и все-таки она очень даже миловидна, потому ротик у нее преогромный, и если б не отсутствие не то десяти, не то двадцати передних и коренных зубов, то она была бы из красавиц красавица* (Сервантес II, 371); *Es tan limpia, que por no ensuciar la cara trae las narices, como dicen, arremangadas, que no parece sino que van huyendo de la boca; y, con todo esto, parece bien por extremo, porque tiene la boca grande, y, a no faltarle diez o doce dientes y muelas, pudiera pasar y echar raya entre las mós bien formadas* (Cervantes, 682)).

П р и с л і в н и к о в і Ф О

1. Двокомпонентні ФО:

а) структурна модель «як + іменник»:

[вичепурити] як лялечку: (– **Пришли** **тільки** **грошей**, – **мовила** **Тереза**, – **а** **я** **вже** **його** **вичепурю**, **як** **лялечку** (Сервантес, 363); – **Пришли** **только** **денег**, – **молвила** **Тереза**, – **а** **уж** **он** **у** **меня** **будет** **разодет** **в** **пух** **и** **прах** (Сервантес II, 48); – *Enviad vos dinero – dijo Teresa –, que yo os lo vestiré como un palmito* (Cervantes, 440));

[п'яний] як ніч: (– **Це** **таке** **ж** **саме** **сідло**, **як** **я** **своєму** **батьку** **син**, –

гукнув він сердито і з оприском, – а хто говорить чи скаже інакше, той, певне, як ніч, п'яний (Сервантес, 294); – *Это такое же точно седло, как я – родной сын моего отца, а кто говорит или же скажет другое, тот, верно, хватил лишнее* (Сервантес I, 469); – *Tan albarda es como mi padre, y el que otra cosa ha dicho o dijere debe de estar hecho uva* (Cervantes, 353));

[високий] як тополя: (– А скільки ж років тій панянці, що на грапиню рихтується? – спитав Лісовий джура. – Та п'ятнадцятка вже, чи, може, рік туди – рік сюди, – відповів Санчо. – А висока, як тополя, та свіженька, як ранок майовий, та дужа, як бендюжник (Сервантес, 394); – А сколько же лет этой сеньоре, которая должна стать графиней? – полюбопытствовал другой слуга. – Около пятнадцати, – отвечал Санчо, – но **ростом она с копье**, свежа, как апрельское утро, а сильна, как все равно поденичик (Сервантес II, 100); – *¿Y qué edad tiene esa señora que se cría para condesa?* – preguntó el del Bosque. – *Quince años, dos más a menos – respondió Sancho –, pero es tan grande como una lanza y tan fresca como una mañana de abril, y tiene una fuerza de un ganapán* (Cervantes, 480));

як щиголь [співає]: (– Дуже я потерпаю, щоб ця пані дуенья не перебила мені діла з губернаторством, бо казав мені колись один аптикар із Толеда (там **говоре, як щиголь співає!**), що, каже, де втелюються дуенья, там не звариться варення (Сервантес, 510); – Боюсь, как бы сеньора дуенья не подложила мне свинью по части моего губернаторства. Я слыхал от одного толедского аптекаря, – больно **речистый** был человек, – что куда только сунут свой нос дуэньи, там уж добра не жди (Сервантес II, 299); – *No querría yo que esta señora dueña pusiese algún tropiezo a la promesa de mi gobierno; porque yo he oído decir a un boticario toledano, que hablaba como un silguero, que donde interviniesen dueñas no podía suceder cosa buena* (Cervantes, 629)).

б) структурна модель «мов + іменник»:

[гладенький] мов долоня: (– Так отут зісподу, – сказав Санчо, – у вас, пане, кутніх зубів усього півтретя, а зверху ні однісінького нема: вся щелепа щута, **гладенька, мов долоня** (Сервантес, 103); – Ну, а теперь у вас внизу с этой стороны всего две с половиной бабки, – объявил Санчо, – а наверху даже половинки – и той нет: вся верхняя челюсть **гладкая, как ладонь** (Сервантес I, 158); – *Pues en esta parte de abajo – dijo Sancho – no tiene vuestra merced más de dos muelas y media; y en la de arriba, ni media, ni ninguna, que toda está rasa como la palma de la mano* (Cervantes, 118)).

в) структурна модель «наче + дієслово»:

наче повмлівати: (Тої ж миті графиню Трифалдисту з усім бородатим полком як вода вмила, а решта публіки попадали крижем на землю, **наче повмлівали**. Дон Кіхот і Санчо підвелися, як непишині, розглянулись кругом і з дива не могли вийти... (Сервантес, 525); Тем временем бородатый отряд дуэний во главе с Трифальди исчез из сада, все же остальные, **как будто бы в обмороке**, лежали ниц на земле. Дон Кихот и Санчо сильно ушиблись при падении; когда же они стали на ноги, то оглянулись по сторонам и так и обомлели... (Сервантес II, 325); *En este tiempo ya se habían desaparecido del jardín todo el barbad escuadrón de las dueñas, y la Trifaldi y todo, y los del jardín quedaron como desmayados, tendidos por el suelo. Don Quijote y Sancho se levantaron maltrechos y, mirando a todas partes,*

quedaron atónitos de verse... (Cervantes, 647 – 648)).

2. Трикомпонентні ФО:

а) структурна модель «як + прийменник + іменник»:

[викласти] як на долоні: (– *Питайте мене про що хочете, ваша милость, – відповів Санчо, – і я вам любісінько викладу, як на долоні, все, од початку до кінця...* (Сервантес, 192); – *Спрашуйте о чем угодно, ваша милость, – сказав Санчо, – я откликнусь а все так же точно, как мне тут аукнули...* (Сервантес I, 307); – *Pregunte vuestra merced lo que quisiere – respondió Sancho –, que a todo daré tan buena salida como tuve la entrada* (Cervantes, 229)).

б) структурна модель «мов + прикметник + іменник»:

[затремтіти] мов живе срібло: (*Вогні тим часом до них ізближались і ставали чимраз більшими. Санчо затремтів із ляку, мов живе срібло, а Дон Кіхотіві волосся стало дуба; втім рицар оговтався трохи і промовив...* (Сервантес, 104); <...> *наконець оба увидели, что огни идут прямо на них и по мере своего приближения все увеличиваются в размерах; тут Санчо задрожали как лист, а у Дон Кихота волосы встали дыбом; затем, слегка приободрившись, он сказал...* (Сервантес I, 160); <...> *y vieron que las lumbres se iban acercando a ellos, y mientras más se llegaban, mayores parecían. A cuya vista Sancho comenzó a temblar como un azogado, y los cabellos de la cabeza se le erizaron a don Quijote, el cual, animándose un poco, dijo...* (Cervantes, 119 – 120)).

в) структурна модель «мов + іменник + дієслово»:

мов вітром здуло: (*Потому не бачили ми його довший час, та одного дня він перейняв якось по дорозі пастуха нашого і, не кажучи ні слова, почав бити його кулаками та носачами, а тоді мотнувся до ослиці, на якій харчі були пов'ючені, забрав увесь хліб і сир і знов у нетрі гірські подався, мов вітром його здуло* (Сервантес, 136 – 137); *И только мы его и видели, однако ж несколько дней спустя вышел он на дорогу как раз, когда по ней проходил один из наших пастухов, и, не говоря худого слова, надавал ему колотушек да пинков, а затем подскочил к его ослице и забрал весь хлеб и весь сыр, которым тот ее нагружил. После этого он с невиданною быстротою снова скрылся в горах* (Сервантес I, 215); <...> *y desde entonces nunca más le vimos, hasta que desde allí a algunos días salió al camino a uno de nuestros pastores y, sin decille nada, se llegó a él y le dio muchas puñadas y coces, y luego se fue a la borrica del hato y le quitó cuanto pan y queso en ella traía; y con extraña ligereza, hecho esto, se volvió a emboscar en la sierra* (Cervantes, 160)).

г) структурна модель «прикметник + частка + дієслово»:

дурний, аж світиться: (– *Сю книгу скомпонував автор «Саду квіток розмаїтих», – зауважив парох, – і, правду кажучи, я не знаю, котра з тих двох книг більш правдива чи, вірніше, менш брехлива. Одно знаю: книга дурна, аж світиться. У двір її!* (Сервантес, 44); – *Эту книгу сочинил автор Цветочного сада, – сказал священник. – Откровенно говоря, я не сумел бы определить, какая из ни боле правдива или, вернее, менее лжива. Одно могу сказать: книга дерзкая и нелепая, а потому – в окно ее* (Сервантес I, 58); – *El autor de ese libro – dijo el cura – fue el mesmo que compuso a Jardín de flores, y en verdad que no sepa determinar cuál de los dos libros es más verdadero o, por decir mejor, menos mentiroso; solo sé decir que este irá al corral, por disparatado y arrogante* (Cervantes, 42)).

г) структурна модель «дієслово + як + іменник»:

учепитися як пеня: (<...> *от вертаю до себе в село, аж тут іздибався з сією молодичею – ну, лихий мене й попутав (усюди ж то влізе, нечиста сила!), пожировав я з нею насправжки і заплатив же ніби гаразд, а їй того мало: вцепилась мене, як пеня, та й привела сюди, каже, що я згвалтував її; та бреше ж вона, от хоть і забожусь!* (Сервантес, 543); *Возвращаюсь к себе в деревню, встречаю по дороге вот эту приятную даму, и тут дьявол, который во все вмешивается и всех будоражит, устроил так, что мы с ней побаловались. Я уплатил ей сколько полагается, а ей показалось мало: как вцепилась в меня, так до самого этого дома все и тащила. Она говорит, что я ее изнасиловал, но, клянусь вам и еще готов поклясться, она врёт* (Сервантес II, 357); *Volvíame a mi aldea, torpé en el camino a esta buena dueña, y el diablo, que todo lo añasca y todo lo cuece, hizo que yogásemos juntos; paguéle lo suficiente, y ella, mal contenta, asíó de mí y no me ha dejado hasta traerme a este puesto. Dice que la forcé, y miente, para el juramento que hago pienso hacer; y esta es toda la verdad, sin faltar meaja* (Cervantes, 672)).

д) структурна модель «мов + іменник + дієслово»:

мов рукою зніме: (*– Сину мій Санчо, не пий тої води! Не пий її, синку, бо то позибель твоя! Ось бачиш, – він показав йому свою бляшанку, – тут у мене священний бальзам: вип'єш дві крапельки, і все мов рукою зніме* (Сервантес, 96); *– Сын мой Санчо, не пей воды! Сын мой, не пей воды, – она тебя погубит. Смотри, вот животворный бальзам (тут он показал ему жестянку), прими две капли, и я ручаюсь, что ты поправишься* (Сервантес I, 147); *– Hijo Sancho, no bebas agua; hijo, no la bebas, que te matará. ¿Ves? Aquí tengo el santísimo bálsamo – y enseñábele la alcuza del brebaje –, que con dos gotas que dél bebas sanarás sin duda* (Cervantes, 109)).

е) структурна модель «як + іменник + дієслово»:

як рукою зніме: (*– Не вдавайся в тугу, друже, – сказав Дон Кіхот. – Зараз я наготую той чудодійний бальзам, і все з нас як рукою зніме* (Сервантес, 92); *– Не кручинься, друг мой, – молвил Дон Кіхот. – Сейчас я приготовлю драгоценный бальзам, и мы с тобой выздоровеем в мгновение ока* (Сервантес I, 140); *– No tengas pena, amigo – dijo don Quijote –, que yo haré agora el bálsamo precioso, con que sanaremos en un abrir y cerrar de ojos* (Cervantes, 105)).

є) структурна модель «ніби + частка + займенник»:

ніби не свій: (*З тяжкою бідою осідлав осла, що теж був якийсь ніби не свій, мавши того дня більше волі, ніж звичайно, потім підвів Росинанта, котрий жалівся б не менше свого пана та його джури, якби тільки вмів говорити* (Сервантес, 86); (<...> *вот с такими-то ужасными мучениями взнуздал он кое-как своего осла, тоже слегка огорошенного событиями этого слишком бурного дня, а затем поднял Росинанта, который, если б только умел жаловаться, наверняка превзошел бы в этом искусстве и Санчо Пансу и его господина* (Сервантес I, 131); (<...> *y, con todo este trabajo, aparejó su asno, que también había andado algo distraído con la demasiada libertad de aquel día. Levantó luego a Rocinante, el cual, si tuviera lengua con que quejarse, a buen seguro que Sancho ni su amo no le fueran en zaga* (Cervantes, 95)).

ж) структурна модель «як + займенник + іменник»:

[любити] як свою душу: (За ту щирю простоту **люблю** пана, як свою душу, і ніяк не зважусь покинути, дарма що витворки усякі витворяє (Сервантес, 395); <...> я и **люблю** его **больше жизни** и, несмотря ни на какие его дурачества, при всем желании не могу от него уйти (Сервантес II, 101); <...> *y por esta sencillez le quiero como a las telas de mi corazón, y no me atañó a dejarle, por más disparates que haga* (Cervantes, 481)).

3. Чотирикомпонентні ФО:

а) структурна модель «як + прийменник + займенник + займенник»:

[глядіти] як за самим собою: (Тоді Санчо сів на Росинанта, за яким Дон Кіхот велів йому **глядіти, як за самим собою**, і попрямував по рівнині, час від часу розкидаючи за пановою радою віття на признаку (Сервантес, 154); Затем Санчо сел на Росинанта, которого Дон Кихот поручил его заботам, приказав **глядеть** за ним, **как за самим собой**, и двинулся в сторону равнины, время от времени по совету своего господина бросая ветки дрока (Сервантес I, 243); *Y subiendo sobre Rocinante, a quien don Quijote encomendó mucho y que mirase por él como por su propia persona, se puso en camino del llano, esparciendo de trecho a trecho los ramos de la retama, como su amo se lo había aconsejado* (Cervantes, 183)).

б) структурна модель «як + іменник + числівник + іменник»:

[потрібний] як собаці п'ята нога: (– От так штука! – вигукнув комісар. – Он куди мишачий хвостик закрутился! Щоб ми, значить, королівських в'язнів на волю пустили, так ніби нам дано право розкувати їх, або ви маєте повновластя до подібних наказів? їдьте собі, пане, своєю путею, та поправте на голові того генерала, бо нам ваші жарти **потрібні, як собаці п'ята нога!** (Сервантес, 129); – Что за глупая штука! – воскликнул комиссар. – До хорошеньких же вещей договорился этот забавник! Он, видите ли, желает, чтобы мы выпустили королевских невольников, как будто мы вправе освобождают их, а он – отдавать надлежащие распоряжения! Час добрый, ваша милость, поправьте на голове таз, поезжайте своей дорогой и **перестаньте, сеньор, лезть на стену** (Сервантес I, 202); – ¡Donosa majadería! – respondió el comisario – ¡Bueno está el donaire con que ha salido a cabo de rato! ¡Los forzados del rey quiere que le dejemos, como si tuviéramos autoridad para soltarlos, o él la tuviera para mandárnoslo! Váyase vuestra merced, señor, norabuena su camino adelante y enderécese ese bacín que trae en la cabeza y **no ande buscando tres pies al gato** (Cervantes, 151–152)).

в) структурна модель «як + прийменник + іменник + дієслово»:

[говорити] як у дзвони дзвонити: (– Ти **говориш, як у дзвони дзвониш**, – сказав священик, – і вчиниш, як щирий християнин (Сервантес, 159); – Ты **рассуждаешь, как человек здравомыслящий**, – сказал священник, – и намерен поступить, как истинный христианин (Сервантес I, 252); – *Vos lo decís como discreto* – dijo el cura – *y lo haréis como buen cristiano* (Cervantes, 189)).

г) структурна модель «як + іменник + прийменник + іменник»:

як землі до неба: (На Бога, пане брате! Аж нині зрозумів я одну стару-престару помилку... Відколи я знайомий із вами, я все мав вас за чоловіка розумного і у всіх своїх учинках розважливого. А тепер я бачу, що вам до того розуму та розважності – **як землі до неба** (Сервантес, 9); – Ей-богу, друже, тільки сейчас уразумел я, как я в вас ошибался: ведь за время

нашего длительного знакомства все поступки ваши убеждали меня в том, что я имею дело с человеком рассудительным и благоразумным. Но теперь я вижу, что мое представление о вас так же далеко от истины, **как небо от земли** (Сервантес I, 6); – *Por Dios, hermano, que agora me acabo de desengañar de un engaño en que he estado todo el mucho tiempo que ha que os conozco, en el cual siempre os he tenido por discreto y prudente en todas vuestras acciones. Pero ahora veo que estáis tan lejos de serlo como lo está el cielo de la tierra* (Cervantes, 6)).

г) структурна модель «ніби + іменник + прийменник + іменник»:

ніби колючки в душу: (– Для мене, – сказав Дон Кіхот, – будуть вони не квіточки, а **ніби колючки в душу**. Тож не ввійдуть вони в мою кімнату, ані щось до них подібне, ніяким світом (Сервантес, 535); – Мне они **покажутся** не цветами, но **шипами, ранящими душу**, – возразил Дон Кихот. – Ни они, ни кто-либо другой в этом роде ни за что на свете в мой покой не проникнут (Сервантес II, 345); – *Para mí – respondió don Quijote – no serán ellas como flores, sino como espinas que me puncen el alma. Así entrarán ellas en mi aposento, ni cosa que lo parezca, como volar* (Cervantes, 664)).

д) структурна модель «як + прийменник + іменник + дієслово»:

як на пні стати: (Отаким шаленим алюром заскочили вони Рицаря Свічад, що даремно всаджував своєму коневі остроги аж по самі кнопки – той **як на пні став**, ані руш із місця, де його на бігу зупинено (Сервантес, 402); Рицарь же в это время всаживал своему коню шпоры по самый каблук, но конь **и на палец не сдвинулся с того места**, где его бег был остановлен (Сервантес II, 113); <...> *el de los Espejos estaba hincando a su caballo las espuelas hasta los botones, sin que le pudiese mover un solo dedo del lugar donde había hecho estanco de su carrera* (Cervantes, 489 – 490)).

е) структурна модель «як + займенник + іменник + дієслово»:

як я турком стану: (– Тоді ви, мабуть, пане, розуму **навчитесь, як я турком стану**, – відповів Санчо. – От ви кажете, що якби були мене послухали, то нам би не сталося цієї біди; то послухайте ж хоч тепер, щоб гіршого лиха собі не напитати (Сервантес, 131); – **Скорей я превращусь в турка**, нежेलі ваша милість станет осмотрительнее, – возразил Санчо. – Но вы говорите, что если б вы меня послушались, то избежали бы этой беды? Ну так послушайте меня теперь, и вы избежите еще грошей... (Сервантес I, 206); – *Así escarmentará vuestra merced – respondió Sancho – como yo soy turco; pero, pues dice que si me hubiera creído se hubiera escusado este daño, créame ahora y escusará otro mayor...* (Cervantes, 154)).

є) структурна модель «як + прийменник + займенник + прислівник»:

як у себе вдома: (Благаю ж (якщо тільки друг може благувати друга), **благаю**, каже: заходь до мене, як перше, будь у господі моїй, **як у себе вдома**, а щодо малжонки моєї Камілли, то вона у всьому ту думку має, яка мені сподобна... (Сервантес, 205); <...> он умоляет Лотарио, – если только пристало им говорить между собою на таком языке, – по-прежнему **чувствовать себя у него как дома** и приходит и уходит когда угодно; что у супруги его Камиллы такие же склонности и влечения, как у него... (Сервантес I, 328); *y que, así, le suplicaba, si era lícito que tal término de hablar se usase entre ellos, que volviese a ser señor de su casa y a entrar y salir en ella como de antes,*

asegurándole que su esposa Camila no tenía otro gusto ni otra voluntad que la que él quería que tuviese... (Cervantes, 247)).

4. Фразеологізми, що містять п'ять компонентів:

а) структурна модель «дієслово + як + іменник + прийменник + іменник»:

виглядати як дощу в маю: *(На другой день після піднебесного літання сам дук сказав Санчові, нехай готується і лаштується обняти той уряд, бо острів'яни, мовляв, ждуть уже й виглядають свого губернатора, як дощу в маю (Сервантес, 527); <...> а на другой день после полета Клавиленьо объявил Санчо, чтобы он привел себя в надлежащий порядок и был готов занять пост губернатора, ибо островитяне ждут его, дескать, как майского дождичка... (Сервантес II, 329); <...> otro día, que fue el que sucedió al vuelo de Clavileño, dijo el duque a Sancho que se adelinase y compusiese para ir a ser gobernador, que ya sus insulanos le estaban esperando como el agua de mayo (Cervantes, 651)).*

б) структурна модель «як + іменник + прийменник + прикметник + іменник»:

[закохатися] як чорт у суху вербу: *(Та й випалив їм одним духом геть-чисто все, де і як він свого пана залишив, які їм були пригоди і якого він листа везе сеньйорі Дульсіней Тобоській, тобто доньці Лоренса Корочка, що в неї пан закохався, як чорт у суху вербу (Сервантес, 157); И тут Санчо единым духом все и выпалил и рассказал о том, в каком состоянии оставил он Дон Кихота, какие были у его господина приключения и как он, Санчо Панса, отправился с письмом к сеньоре Дульсинея Тобосской, то есть к дочери Лоренсо Корчуэло, в которую его господин влюбился по уши (Сервантес I, 249); Y luego de corrida y sin parar les contó de la suerte que quedaba, las aventuras que le habían sucedido y cómo llevaba la carta a la señora Dulcinea del Toboso, que era la hija de Lorenzo Corchuelo, de quien estaba enamorado hasta los hígados (Cervantes, 186)).*

Д і є с л і в н і Ф О

Фразеологізми, що містять п'ять компонентів:

а) структурна модель «дієслово + як + прикметник + прийменник + іменник»:

тулити як горбатого до стіни: *(– Що їй казати, Санчо, – зауважив Дон Кіхот, – ти тулиш до нашого діла свої приказки, як горбатого до стіни; благаю Бога, щоб дав мені кращу долю, ніж тобі мову (Сервантес, 380); – Право, Санчо, – заметил Дон Кихот, – ты всегда необыкновенно удачно вставляешь свои пословицы, дай бог и мне такую же удачу в моих предприятиях (Сервантес II, 76); – Por cierto, Sancho – dijo don Quijote –, que siempre traes tus refranes tan a pelo de lo que tratamos cuanto me dé Dios mejor ventura en lo que deseo (Cervantes, 461)).*

б) структурна модель «мов + займенник + прийменник + іменник + дієслово»:

мов що в горлі здавило: *(Не знаю, що їй сталося, та ледве вона сі слова промовила, як на очах їй забриніли сльози, а в горлі мов що здавило – не змоглася більше на річ, сердешна, хоч, бачилось, багато дечого хотіла мені сказати. Се мене дуже здивувало, бо раніше за нею нічого такого не помічав (Сервантес, 165); Не знаю, что тут с ней приключилось, только едва она произнесла эти слова, как очи ее увлажнились слезами, к горлу подкатился*

клубок, и она не могла выговорить ни слова, а между тем казалось, что ей так много надобно мне сказать (Сервантес I, 261); *No sé qué se fue, que en acabando de decirme esto se le llenaron los ojos de lágrimas y un nudo se le atravesó en la garganta, que no le dejaba hablar palabra de otras muchas que me pareció que procuraba decirme* (Cervantes, 195)).

У подальших пошуках іспанські й російські одиниці в дібраних контекстах, як це можна помітити й нині простим оком, дадуть змогу простежити специфіку використання компаративних структур оригіналу для утворення відповідних конструкцій перекладу, виявити мотивацію для відхилення від формально-граматичних моделей іспаномовного твору в перекладних текстах, а отже, дослідити площину внутрішньої форми ФО оригіналу та відповідних зворотів перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авксентьев Л. Г. Фразеологичні одиниці, співвідносні за своїми моделями зі словосполученнями // Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія. – Х.: Основа, 1990. – С. 36 – 43;
2. Лепешау І. Я. Фразеологія сучасної беларускої мови: Вучэб. дапам. для філал. фак. ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1998. – 271 с.;
3. Огольцев В. М. Устойчивые сравнения в системе русской фразеологии. – Л.: Изд-во Ленинград. у-та, 1978. – 159 с.;
4. Скопненко О., Цимбалюк-Скопненко Т. Паремії в перекладах Миколи Лукаша: зіставний аспект // Українська мова. – 2006. – № 4. – С. 25 – 44.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ:

Сервантес	Сервантес Сааведра Мигель де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі / Пер. з ісп. М. Лукаш, А. Перепадя. – К.: Дніпро, 1995. – 703 с.
Сервантес I	Сервантес Сааведра Мигель де. Хитроумный идальго Дон Кихот Ламанчский / Пер. с исп. Н. Любимова. В 2-х т. – Т. 1. – М.: Правда, 1979. – 592 с.
Сервантес II	Сервантес Сааведра Мигель де. Хитроумный идальго Дон Кихот Ламанчский / Пер. с исп. Н. Любимова. В 2-х т. – Т. 2. – М.: Правда, 1979. – 608 с.
СФУМ	Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наукова думка, 2003. – 1104 с.
Cervantes	Cervantes M. El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha. – La Habana: Editorial Arte y Literatura, 1980 – Т.1, Т. 2. – 901 pag.

Сніжко А.М. (Київ, Україна)

Концепт УСПІШНА ЛЮДИНА в українській і англійській мовах

Стаття присвячена визначенню лінгвокогнітивних особливостей функціонування концепту УСПІШНА ЛЮДИНА в українській і англійській мовах. Представлена структура концепту за допомогою аналізу дефініцій, контекстного аналізу і фреймової структури.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт, лінгвокультура, фрейм, мовна картина світу.

Статья посвящена определению лингвокогнитивных особенностей функционирования